

EGZOTIČNA BOSNA I HERCEGOVINA I PORTALI NA SLIKAMA FIKRETA IBRIČIĆA

Atif Kujundžić

VIZUALIZIRAJUĆI SVIJET U KOJEM SE ZATEKAO, čovjek u nivou nesvjesnog, dakle, osobnog arhetipa, nužno srasta s određenim prizorima i slikama koji ga u etnološkom, kulturalnom i antropološkom smislu bitno oblikuju i nerijetko mu postaju poputbina za cijeli životni vijek, pa i bitne za njegovo djelo. Dio bh. arhetipa su crteži i slike krajolika *stare Bosne*, koje su nam u nasljedstvo /kao i prve fotografije!/ najčešće ostavljali stranci: austrougarski oficiri, arhitekti, geometri i fotografi koji su u BiH došli iz bijelog svijeta. Nije bila rijetkost, da fotograf slikajući uljanim bojama preko vlastite fotografije – *postane slikar*. Tako su često, kao više ili manje uspjele, dobijene realističke slike bosanskih krajolika, naselja, prizora s izgradnje putova, pruga i tunela, narodnih običaja, starih nošnji, arhitekture, čak i izvršenja smrtnih kazni.

* * *

U konkretnom primjeru, riječ je o slikama Fikreta Ibričića /Tuzla, 1942./, koje bismo najlakše odredili kao slike *egzotičnih prizora iz Bosne i Hercegovine*. To su motivi i prizori kakvih više nema jer ih je suvremenost otisnula predaleko u našu prošlost. To su prizori koje prepoznajemo jer smo ih nekad odavno vidjeli u životu ili na starijim crtežima i slikama, u stvarnosti ili snu. To su prizori

koji su najčešće zapinjali za oko strancima, jer su bili drugačiji od onoga što su naučili vidjeti u svom okruženju i kulturi. Dakako, to je tačno, kao i da nas te slike i sjećanja bitno određuju u našoj nutрини. To su prizori po kojima nas i drugi znaju. Prizori koji kao slutnja izrone iz naše izmaglice *sjećanja* i osjećajnosti. To su slike koje su inspirirale i strance na službi u Bosni i Hercegovini. To su motivi koje nose i sadržavaju *Putopisi* Evlije Čelebije, *Ljetopis* Mulla Mustafe Ševki Bašeskije, tekstovi Safvetbega Bašagića, priče i romani Edhema Mulabdića. To su i crteži iz *Putopisa* Artura Evansa koje je načinio hodeći Bosnom i Hercegovinom u vrijeme ustanka 1875. – 1878. Crteži, slike i fotografije austrougarskih oficira kakav je npr. Edmund Misera /1848. – 1935./ čiju je monografiju *Gradova i krajeva Bosne i Hercegovine na akvarelima* /1880. – 1883./ priredio likovni i filmski kritičar Vefik Hadžismajlović, a izdao Bošnjački institut u Sarajevu. Etc.

Fikret Ibričić je napravio dobar odabir među poznatim motivima i slikama i prihvatio se posla – da iste realizira ujednačenom slikarskom tehnikom ulja na platnu. Sada ih možemo vidjeti ostvarene u njegovoj slikarskoj vizuri i slikarskim postupkom koji od realističkog naginje impresionizmu. Zanimljivo jest, što su originalne slike na čije se motive Ibričić naslanja i nastajale u tom karakterističnom periodu, tj. u posljednjih dvadesetak godina XIX i početkom XX stoljeća, kada se impresionizam afirmirao. Mestimično, kao iz posvećenije tmine prohujalog vremena, izranja konfiguracija slike donoseći u naše poglede s površina odraženo svjetlo. Fikret Ibričić je uspješan do mjere, pa nam poznati motivi – u očima odišu svežinom, novim i druga-

čijim estetskim dosegom i bivaju nam bliži nego na slikama koje pamtimo, a koje su mu bile predložak.

* * *

U ovom poslu, Ibričić pokazuje zavidan senzibilitet i slikarsko umijeće kojim izvodi svoju zamisao i obiman slikarski poduhvat. Navodi nas na pomisao: ako su slike koje gledamo opstale u nama kao likovni kroki i imale takav značaj, onda će ova Ibričićeva kolekcija imati daleko značajniji utjecaj na neke nove ljude. Naime, slike su sada neusporedivo snažnije u ljepoti i artizmu, ujednačenije u umjetničkom doseg, mada su sačuvalе sve ono po čemu smo ih i sami doživjeli kao *svoje* i nezaboravne. Djelomično, to je bila i specifičnost optike i viđenja nekog stranca, njegovoga shvatanja Balkana, Bosne i bh. čovjeka. Ponekad je to i skromna crtačka i slikarska vještina u doživljaju i realizaciji prizora/motiva za račun *egzotičnog*, tj. onoga što su smatrali neobičnim, pa i čudnim. Sve to, makar kao akcente u slici, sačuvalо je Fikret Ibričić, ali sada s još više vremena koje su slike upile i kojim zrače kao vlastitom i uvjerljivom snagom. Sada, s puno više patine i dojmive ljepote u konačnom sadržaju i nivou uramljene slike.

Ovom serijom slika Fikret Ibričić čini, pa se osjetimo *zatočenicima* tih još uvijek realnih motiva, prizora i slika, na način na koji razmišljamo o svome porijeklu i prošlosti, a tako i bitnom dijelu *nesvjesnog* sebe. Ove slike ovjekovječuju puno elemenata karakterističnih za bh. stvarnost, o kojima kao da sve *oduvijek* znamo. Zato su ove slike važan dio svakog domoljubnog osjećanja. Ibričić slikarskim sredstvima na slikama produbljuje perspektivu, osvježava crtež i obojene površine. Figure ljudi i nji-

hove geste tako oprirouduje, a cijele slike čini više doživljenim, stvarnim, ljepšim i biću suvremenog čovjeka bližim.

Do gledatelja koji slike zna, one sada dolaze jednako kao *stare* i kao sasvim *nove*, što se u konačnici promišljanja o njima postvaruje kao *vizualno* komuniciranje sa osobnom prošlošću, sadašnjošću, budućnošću i tako: *vječnošću*. Interakcijski gledano, te slike nas i danas osvajaju i mi ih usvajamo bez otpora.

Sada je na Ibričićevim slikama zablitalo puno detalja koji su se na starim slikama već gubili u patini i minulom vremenu. Ibričić nam tako i produbljuje sjećanje i produžava pamćenje. Njegovo osjećanje tih slika duboko je povijesno i likovno izbalansirano i to je osjećanje spoznajne naravi. Tako, svoju likovno osnaženu svijest o tome, Ibričić slikarski širi u drugim ljudima kao trajnu ljepotu.

* * *

Na ovim, *rimejk* slikama Fikreta Ibričića u tehnicu ulja, novim sjajem blistaju poznati, sa nama odavno srasli prizori: improvizirana pozornica za *Teferić iznad Sarajeva* s ljudskim figurama/likovima obučenim u šalvare, koporane i fesove. Tu su tepsije sa hranom, ibrici i đugumi, zadimljni čibuci u grupama ljudi koje sjede i razgovaraju i djeca koja se valjuškaju na travi. Nebo je zatalasano oblacima i vjetrovito, ali dan je sunčan. Naziru se krovovi kuća i minareti. Tu je i slika *Objava šljemena*, bubnjar i nosač *srga* na koji se vješaju darovi majstorima koji su podigli još jedan krov, izašli na šljeme. *Objavu* pronose ljudi, odjeveni u tradicionalnu nošnju, u šalvarama, koporanima, na glavi s fesom i sarukom, širokim *ben silah* pojasa i mestvama na nogama. Skoro pa se čuje kako iz slike odje-

kuje njihov glas: *Zdrav i živ bio! Na Kabu otišo! S Kabe se vratio! Sinove poženio! Šćeri pouđavò...*

Prodavač salepa ima prugastu keclju. U rukama nosi ibrik i čašu. Veliku opletenu posudu sa *salepom* nosi na obramici i hodi čaršijom, uzvikujući: *vruć salep, vruć salep* – a na njegovom tragu miriše cimet kojim posipa vrući slatki napitak. *Bašćaršijske zanatlije* – sjede na kaldrmi ispred svojih *ćepenaka*. Ispijaju kahve i vode beskonačne razgovore o životu i trgovini. Malo raducakaju, a malo naslonjeni na dovratke zagledaju potencijalne mušterije za trgovinu.

Riječ je o slikama koje kroz minulo vrijeme do nas prosljeđuju puno informacija koje se tiču krajolika, urbanih prostora, ljudi, njihovoga izgleda i njihovih života. Prema slici *Povratak sa mise* mogla bi se krojiti i šiti ženska odjeća. Prema slici *Prodavač sijena*, mogla bi se raditi realistična scenografija za teatarsku predstavu. Prema slici *Odmor uz čaj* možemo steći dobar dojam o tome kako i u čemu su uživali naši preci, sjedeći uz vatru kojoj su primakli čajnike i džezve za kahvu, pa motaju duhan u cigarete, dok petrolejka čeka mrak pa da bude užježena. Na slici *Bašćaršija* svi su zanijeti svojim mislima i razgovorima, a bašćaršijski *Sebilj* stoji kao središte svijeta, ispod modrog neba, naslonjenog na Kovače. Na stolu, pletenom od vrbovog pruća, *Pekar* je izložio hljebove, kifle i *ćahije* – zemičke, ispred pekarske radnje i gleda se s mušterijama – djecom i ženama.

Odmor u planini posvećen je volovskim zapregama koje vuku kola s dubokim *koševima* – sanducima kakvi se koriste za prijevoz kukuruza u klipu, bundeva, dinja, lubenica i voća. Kola imaju nezgrapno tesane rude, jarmove i osovine, nepo-

trebno i pretjerano razmaknute točkove. Tu je i *Drvodjeljac* u krupnom planu s dljetom u ruci i cigaretom u usnama. *Pušač sa čibukom*, sjedi *turski*, ima bijelu čalmu i košulju bez kragne. *Srče* dimove koji se oko njega povijaju. Sazlija je u crvenim šalvarama, sa šarenim silahom i sarukom, brižljivo *štucovanim* brkovima i pogledom u zanosu pjesme usmjerenim u daljinu /nesumnjiv kicoš!/. Tu je slika domaćina koji svoj *Kurban* nosi *krke*, kao što se povremeno nosi svoje dijete ili unuča.

Limar iz 1897. – naslikana je s lijepim rekvizitarijem lonaca, lončića, šerpi, poklopaca, čajnikom, mašicama i ožegom, kantom za ugljen, te majstorom u tradicionalnoj nošnji i alatom ispred njegovih nogu... Tri *Djevojke* s identičnim osmijesima, ovlaš pokrivena mahramama, u dimijama do članaka i nanulama, s odloženim đugumom i ibrikom na kaldrmi ispred sebe. *Dječak sa đugumom*, ima fes na glavi i istegnuto tijelo pod teretom, jer na ramenu drži težak đugum, očito pun vode. Pantolone prekratkim nogavicama oko struka su mu vezane kanapom i odskočile mu na *cvolike*, a bosa stopala uprla o kaldrmu. Uz noge mu stoji i krčag koji, očigledno, namjerava podići.

Tu je i slika *Malkočevog sokaka* u Tuzli, onakvog, kako je izgledao prije nekih 120 godina. Uključujući i krov džamije, kuće su pokrivena šindrom. Duži trijem i ćepenci su prizor u nizu. U pendžerima bljeska *džam*. U tuzlanskoj *Gradskoj ulici* još je visoka taraba iza koje živi nečija avlija svoju intimu. Vidi se veranda s puno obješene/izložene odjeće. Na desnoj strani su ćepenci s izloženom robom. Vidi se stub električne rasvjete. *Čaršijska džamija* je ista kao i danas, u skoro istoj urbanoj organizaciji šireg prostora, sa *Čaršijskom česmom*

ispred. Još jedan stub električne rasvjete. Kao da je vrijeme stalo.

Šarena džamija puno je bliža svome autentičnom izgledu i maurskom stilu arhitekture, ima nisku bijelu ogradu i krošnjatu lipu u avliji. *Čaršijska česma* pripada istom stilu gradnje. /Istodobno, to su u Tuzli i jedina dva objekta čija gradnja pripada *maurskom stilu!* Od negdašnje *Behrambegove medrese* građene u istom stilu, postoji još ulazna kapija na *Skveru./*. Vidimo i čuvenu zgradu tuzlanskog *Baroka* sa *Šarenom džamijom* u pozadini jer u to doba između njih još nema – sada ruševne *Općinske kuće*. To je karakteristična urbana atmosfera grada Tuzla.

Slika *Gračanice* odiše autentičnošću čaršije s kraja XIX stoljeća. Vidi se *Ahmedpašina – Bijela džamija*, *Općinska kuća*, *Osmankapetanova medresa* i glavna ulica. Još nema željezničke pruge, koja će ići uporedo sa riječicom Sokolušom do kamenoloma krečnjaka u Pašalićima. Tu su i dva motiva iz Zvornika – *Beksoja* i *Ulaz u Zvornik*, s karakterističnom gradnjom gradskih bosanskih kuća u sokaku, te kamenim zidom preko kojega se vidi površina rijeke Drine. *Kozja ćuprija* – je kameni mostić karakterističan za mostogradnju u Bosni u osmansko doba. Tako se Ibričićeve slike postvaruju kao vrijedan doprinos bh. urbanoj antropologiji jednog vremena na širem prostoru.

Oranje njive – je prizor s volovskom zapregom koju vodi žena pokrivena zelesnom mahramom s opancima na nogama i muškarcem koji drži ručice pluga. Konačno, tu je i *Bosanska kuća* – na podrumu, s *odžamljenim pendžerima* i donekle oronulim okrečenim zidovima. Pred kućom na travi je domaćin sa djetetom koje sjedi na pod-

vijenim nogama. Na desnoj strani je sadjeveno sijeno, a ispred kuće razgranat bor. Iza kuće, više nego što se vidi, nazire se šljivik, a lijevo šumovita prodolina u krajoliku.

Slikarski poduhvat Fikreta Ibričića vriedan je pažnje i za svaku je pohvalu. Riječ je više nego o odgovornom odnosu ne samo spram bh. likovne/slikarske tradicije, već i spram stvarnog i autentičnog sadržaja koji čini očiglednim obilje podataka iz bh. prošlosti. Riječ je o slikama koje mogu izvrsno poslužiti kao ilustracije u knjizi, kao reprodukcije na zidovima kuća i stanova, ali i kao lijepi sadržaj kvalitetne likovne mape koja se može darovati uglednicima i prodavati građanima širom Bosne i Hercegovine. Jer, Fikret Ibričić ima dobro oko i osjećajnu ruku, zavidnu slikarsku vještinu, što ovim slikama daje priliku za lijep i dug drugi život.

Na ovaj način, Fikret Ibričić se priključuje mnogobrojnim slikarima koji su njome očarani – pohodili Bosnu, a nama ostavili svoje dragocjene dojmove u vidu crteža i slika, makar i u nivou skica i zabilješki. No, kao i uistinu vrijednih slika kakve je ostavio izvrsni Lazar Drljača.

NAPOMENA

Iz tog vremena do nas su stigli crteži i slike Bečlije Teodora Brajdvizera s akademskim obrazovanjem, koji je u Bosni slikao bitke, osvajanja, ulične borbe u Sarajevu. Češki slikar František Bohumil Zvezina bio je oficir koji je sudjelovao u borbama protiv bosanskih patriota. Herman fon Pari, J. J. Kirchner, Franc Šlegel – svi sa visokim obrazovanjem. Slovenac Jurij Šubic. Antal Kerešteši, arhitekt, rezervni oficir. Rihard Astman, austrijski rezervni oficir. Slikar Paul Rajfenštajn. Francuski slikar i dopi-

snik E. E. Gotorbe. Rudolf Bernt. Mađar Đula Hari. Student bečke akademije Johan Varone. Englez Tomas Tejlor. Austrijski oficir Eduard Loidolt.

Posebnu skupinu stranaca čine ilustratori oko časopisa *Nada* koji je izlazio u Sarajevu nakon što je Bosna i Hercegovina anektirana Austrougarskoj carevini, poslije Berlinskog kongresa – 1878. Najistaknutiji su Evald i Leo Arndt, Ludvig Kuba, Ivana Kobilica, Ana Linker, Maksimilijan Libenvajn, Karlo Libšer i drugi. Edmund Misera je službovao u Mostaru, a u Bosni je boravio od 1879. – 1883. godine. Slikao je u nivou *skica i zabilješki* i u Dalmaciji i Boki Kotorskoj.

U naprijed izloženom primjeru, govorimo o slikaru Fikretu Ibričiću koji je spreman ući u složene i zahtjevne slikarske poduhvate koji podrazumijevaju istraživanje i dobrim dijelom rekonstrukciju kompozicije i kolorita, prizora i vremena, pa i patine. Sve što je trebalo, Ibričić je korektno i profesionalno uradio. Ovdje nismo pisali o njegovim slikama sa drugačijom motivacijom i figuracijom, npr. o njegovim vrlo uspješnim realističkim portretima, kao ni o pejzažima koje Ibričić ostvaruje u širokom zahvatu i perspektivi, lazurnim namazima boje.

ULAZNA VRATA
PORTALI
LJUDSKIH ODNOSA
I
VEREMENA

Posebnu grupu slika u slikarskom opusu Fikreta Ibričića čine slike *portala*, ulaznih vrata ili kapija, kao bitan dio arhi-

tekture kojoj je tokom izgradnje stambenih i gospodarskih objekata pridavana posebna pažnja. Otkako su ljudi počeli graditi kuće kao zatvoreni prostor i sklonište od nevremena i dušmana, kao prostor za svoju intimu, smatraju kako su ulazni portal, kapija ili ulazna vrata – prvo i pravo ogleдалo sa kojim će se svaki namjernik i posjetitelj ponajprije susresti u svakom naselju, gradu kao i na osami, a tako i o stanovnicima/domaćinima ponijeti osnovni dojam.

Urbanizacija prostora i pretvaranje ljudskih staništa, posebno gradova u *mravinjake* – izgradnjom stambenih objekata sa po nekoliko stotina ili hiljadu i više stanara, prethodno istaknuti kriterijum osobnosti, tradicije i gospodstva se izgubio. Donekle je zamijenjen elektrifikacijom/osvjetljenjem ulica i hodnika, električnim i digitalnim otvaranjem i zatvaranjem ulaznih vrata, interfonima – mikrofonima, zvučnicima, kamerama i ekranima...

Ali u ljudima je ostala duboko sentimentalna slika starih ulaznih vrata, s natpisima o vremenu, vlasnicima i graditeljima iznad njih. To je slika koja se gdje – gdje još uvijek može vidjeti, slika sačuvana na starijim crtežima, slikama i fotografijama. To je slika opisana u pjesmama i tekstovima koje čuvamo kao dokaze o samima sebi u minulom vremenu i čak, borbi za opstanak.

* * *

Uistinu, značajan dio svoga slikarskog rada Fikret Ibričić usmjerio je upravo na slikanje autentičnih portala/kapija i vrata o kojima svako poprilično zna, pored kojih ne možemo proći a da ih ne zapazimo i da u nama ne pokrenu emocije o nečemu osobnom i davnom.

Ustvari, karakteristični arhitektonski ostaci koje vidimo kao vrata, kapije, pro-

zore, u čovjeku pokreću osjećaj za osobno ali i vrijeme uopće. Vrijeme kako ga čovjek doživljava /prije svega kao osobnu prolaznost i prolaznost svoga djela/ i jeste samo ljudska kategorija, inače je bešćutno svesvijeme o kojem nemamo i ne možemo imati istinsku predstavu.

Na slikama Fikreta Ibričića vidimo relikte minuloga vremena kao tragove i ostatke minulih ljudi, čije pregnuće nosimo i u sebi. To su kapije, portali i vrata sa hal-kama i zvekirima. Mjesta na kojima se zastajalo i kucalo, udaralo zvekirom da se smakne unutarnji *mandal* i otvori prolaz, da bi se prošlo do drage ili prijatelja.

Na kapijama i portalima se zastajalo, nešto ukratko saopćavalo ili razgovaralo, nekad samo kroz pukotinu šaputalo ljubavne riječi i tajne, javljale vijesti o dolasku policije, vojske, lupeža, gazde koji je kao gospodar imanja davno i daleko otputovao u svijet, državičkim, obiteljskim ili trgovačkim poslom.

To su vrata koja su u vandalskom bijesu razvaljivali *bašibozuci* – paravojne ili specijalne formacije, bezdušne ubojice ili pljačkaši, to su vrata na kojima su izrečene obiteljske tajne, prijateljske i ljubavne zakletve, data obećanja. To su vrata koja svjedoče o dolasku prijatelja i dušmana, povratku iz vojske, ratova, posjete udaljenim članovima obitelji i prijateljima.

* * *

Na ovećoj seriji slika Fikret Ibričić donosi portal/ulaz u *Begovinu* u Blagaju, *Sebilj* sa Bašćaršije, jedan od šest objekata iz avlije *Begovine* u Blagaju, *Travnička vrata* na domskom dvorištu, lični *Prozor iznad Neretve* u Mostaru, *Zvekire na vratima Begovine Rizvanbegovića*, *Drugi ulaz* u avliju *Begovine Rizvanbegovića*, *Dolomit-*

ska vrata u Podgori, *Ulazna vrata* u Begovinu Rizvanbegovića, *Pendžer sa demirima* na Begovini Rizvanbegovića, *Mostaraki prozor* u Kujundžiluku, *Avlijska vrata* pored džamije u Stocu – ispred kuće i avlije u kojoj su živjeli Isakovići, te pejzaže *Plivskog vodopada* u Jajcu, prizor iz Konjica s renoviranim *Konjičkim kamenim mostom*, nekoliko pejzaža s prizorom *Tekije* u Blagaju, Panoramu Mostara s prizorom *Starog mosta* u jutarnjoj izmaglici.

Slikar Fikret Ibričić poetički je i lirski zreo realist i tehnički perfekcionista bez ten-

dencija ka *hiper realizmu*. Kolorit njegovih slika je realan/stvaran, crtež veoma dobar i pravilan, a izbor motiva je lirski nadahnut, senzibilno – sentimentalno obojen.

Iz takvoga odnosa, rađaju se slike s nadahnućem i atmosferom koja osvaja i plijeni promatrača, koju je promatrač već osjetio i prepoznao kao dragost koju u sebi nosi i čuva, kao intimu do koje mu je stalo, koja ga ljudski, senzibilno i estetski bitno čini.

* * *

Travnja, anno Domini, 2013.

